

Ruumiillisuus, seksuaalisuus ja naisen identiteetti Iris Uurron romaanituotannossa

1. Hengen ja ruumiin kamppailu

Iris Uurto herätti jo ensimmäisissä teoksissaan huomiota suorasukaisen rohkealla otteellaan seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden kuvaamisessa. Rafael Koskimies kirjoitti *Ruumiin ikävä* -romaanin (1930) ilmestyessä, että muutamia vuosikymmeniä aikaisemmin teos olisi saattanut aiheuttaa täydellisen skandaalin. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä kirjallisuudessa oli kuitenkin jo totuttu puhumaan sukupuoliasioista niiden oikeilla nimillä. (Koskimies 6.12.1930.)

”Lihan ylösnousemus” oli Olavi Paavolaisen mukaan alkanut nuoren kirjailijapolven teoksissa Mika Waltarin *Suuresta illusionista* (1928). Kirja oli opettanut ”yleisön ihaillemaan ja kaipaamaan tuota ihannoivasti erotisoivaa Nachspiel-ilmapiiriä — — vaatimaan ’ruumiin ikävää’ kaikista romaaneistamme — —”. (Paavolainen 1961, 438.) Koskimiehen arvion mukaan Uurto kuitenkin ylitti suomalaiset aikalaiskirjailijansa aistillisuuden paljastamisessa. Kriitikko varoittikin unohtamasta ”hengen ikävää, joka avaa perspektiivejä pitemmälle ja syvemmälle kuin pelkkä syntinen ruumis”. (Koskimies 6.12.1930.) Koskimiehen huomautuksesta avautuu näkökulma hengen ja ruumiin dualismiin, joka oli keskeisiä kysymyksiä vuosisadan alun kulttuurikeskustelussa.

Probleemi ei ollut uusi, sillä ruumiin ja hengen erottaminen toisistaan on Platonista alkaen ollut yksi länsimaista ajattelua jäsentävistä periaatteista samoin kuin näkemykseen liittyvä inho lihallisuutta kohtaan (ks. Ruotsalainen 1989, 84, 86). Hellenistisestä filosofiasta kristinuskoon periytyneeseen dualismiin kuuluu henkisen korostaminen ruumiin kustannuksella. Ruumis ymmärretään alistuvaksi ja feminiiniseksi, kun taas henki nähdään dominoivana ja maskuliinisena elementtinä. Dualistisessa ihmiskuvassa ja sen synnyttämässä symboliikassa on ongelmallis-

ta se, että ”nainen” käsitteellisellä tasolla tarkoittaa aina päinvastaista kuin ”mies”. (Vuola 1992, 36.)

Luonnontieteiden alalla tapahtuneen voimakkaan kehityksen seurauksena ruumiillisen, animaalisien, ja toisaalta henkisen, ihanteellisen, välinen ero kärjistyi väistämättä 1800-luvulla, jolloin ruumiillisuuden merkitystä korostava luonnontieteellis-materialistinen ajattelu alkoi saada jalansijaa. Tässä perusasetelmassa ei tapahtunut olennaista muutosta 1930-luvulle tultaessa.

Iris Uurron tuotannossa ruumiin ja hengen dualismi kuuluu teemoihin, joita kirjailija kehittää teoksesta toiseen käsitellessään naisten ja miesten välisiä suhteita. Olen *Ruumiin ikävä* -romaanin lisäksi valinnut tarkasteltavaksi vuonna 1942 ilmestyneen *Ruumiin viisauden*, jota on pidetty Uurron pääteoksena. Käsittelem *Ruumiin ikävän* rinnalla siitä osittain uudelleen kirjoitettua laitosta *Villit henget*, joka ilmestyi Uurron *Valituissa teoksissa* vuonna 1965. Nimen muuttumisesta huolimatta kirjoissa kuvataan samaa aihetta: Paula-nimisen naisen aviorikosta sekä avioliittoja maisteri Lassilan ja arkkitehti Thorpen kanssa. *Ruumiin viisaus* -romaanissa Uurto esittää ideaalinsa ruumiillisen ja henkisen harmoniasta, joka toteutuu teoksessa kuvattavien Lea ja Elias Aron avioliitossa, vaikka liitto miehen tapaturmaisen kuoleman vuoksi jääkin lyhyeksi.

Seksuaalisuus, erotiikka, avioero ja aviorikos samoin kuin synnyttäminen tai abortti kuuluvat elämänalueisiin, jotka feministinen tutkimus on liittänyt naisten kamppailuun subjektiudesta (ks. Rolin 1989, 125; vrt. DuPlessis 1985, 15). Nämä aihepiirit ovat keskeisiä Iris Uurron tuotannossa, joka tarjoaa mahdollisuuden nuorten naisten yksilöistymisprosessin tarkasteluun. Keskityn ensinnäkin teoksissa ilmeneviin patriarkaalisiin ja dualistisiin näkemyksiin, joilla katson olevan merkitystä naisten sosiaalisen identiteetin muotoutumisessa. Itseidentiteetin rakentamisen kannalta taas pidän tärkeimpänä ruumiillisuuden problematiikkaa. Ymmärrän subjektiuden kyvyksi ottaa vastuu omasta elämästä ja määrittellä oma itsensä. Sitä tavoitteleva ihminen joutuu omaksumaan ja kokemuksensa pohjalta jatkuvasti kyseenalaistamaan vallitsevia käytäntöjä.

Korostaessaan ruumiillisen kokemuksen merkitystä Uurto on paljolti samoilla linjoilla kuin esimerkiksi vitalisti D. H. Lawrence (vrt. Levenson 1991, 124). Vuosisadan alkupuoli, jolloin Uurto rakensi omaa katsomustaan, oli kuitenkin henkiseltä ilmapiiriltään monin tavoin ristiriitainen. Hänen tuotannolleen voi löytää kosketuskohtia esimerkiksi Nietzscheen näkemyksistä. Toisaalta subjektiutta ajatellen on mielenkiintoista etsiä viitteitä freudilaiseen psykoanalyysiin, joka merkitsi karteisioalaisen, ehyen subjektikäsitteiden kumoutumista. Kysymys subjekti-

desta muodostui ongelmalliseksi, kun ihmisen minä osoitettiin vastakkaisen, suurelta osin tiedostamattomien sielunvoimien taistelukentäksi. (Ks. Saariluoma 1989, 235.)

2. Syntinen nainen vai kodin enkeli?

Naiseen ja ruumiiseen vihamielisesti kohdentuva symboliikka on länsimaaisessa kulttuurissa osittain raamatullista alkuperää, esimerkiksi käärme naisellisen pahan vertauskuvana. Lähtökohtana on syntiinlankeemuskertomus, jonka tapaiset kuolemansyntymyytit palautuvat käsitykseen hengen ja aineen, miehen ja naisen vastakkaisuudesta (ks. Nenola 1990, 430—432). Aatamin kanssa tasavertaiseksi luotu Lilith ei legendan mukaan suostunut alistumaan miehen tahtoon vaan pakeni parittelemaan demonien kanssa. Myöhemmin hän palasi paratiisiin käärmeen hahmossa ja ojensi Eevalle omenan. Synti ja kuolema tulivat maailmaan tämän Aatamin kylkiluusta luodun naisen kautta. (Näre 1989, 269.) *Ruumiin ikävä* -romaanissa Paulalla ”veressä” oleva käärmemäisyys ja ailahtelevuus näkyvät naisen liikehdinnästä:

Kääntyy vatsalleen, ojentaa kätensä pänsä yli. Hänellä on veressä tehdä paljon liikkeitä käsillään ja vartalollaan. Mielialat syntyvät niin nopeasti, vaativat liikkeitä. Ajatukset juoksevat ojennettuja käsiä pitkin pois. (RI 69.)

Teoksen uudistetussa laitoksessa naisen ja matelijan sukulaisuus varmistuu lisämäärittelyllä, jonka mukaan naisen pää on ”pystyssä kuin kobrakäärmeellä” (VH 52). Raamatussa Eevan lankeemuksesta seurasi miehen alamaisuuteen joutuminen (Vuola 1992, 36—37). Tällainen patriarkaalinen käsitys naisen asemasta sisältyy niin freudilaiseen kuin nietscheläiseenkin diskurssiin. Nietzschen mukaan nainen suorastaan haluaa ”tulla otetuksi, omaisuudeksi omaksutuksi” ja sulautua käsitteisiin ”omaisuus”, ”omistettu”. (Fromm 1980, 16—18; Nietzsche 1989, 219—220.)

Maisteri Lassilan leikilliseksi tarkoitettu toteamus, että Paula kuuluu samaan ryhmään kuin ”lapset, vanhuudenheikot, tylsämieliset ja juopuneet” (RI 64), viittaa niin ikään patriarkaaliseen ajattelutapaan. Lapsenomaisuuden korostamisella legitimoidaan naisen asema järjettä edustavan miehen holhouksessa. Ei ole ihme, että Lassila pitää vaimonsa kotoa lähtemistä omistusoikeutensa loukkaamisena: ”Paula oli hänen, luotu hänen elämänsä nautinnoksi, hänen jokapäiväiseksi leiväkseen. Kuka voi olla kauan vailla jokapäiväistä leipäänsä?” (RI 91.) Myöhemmin palkkaamassaan taloudenhoitajattaressa Lassila saa jokaiseksi

nautinnokseen oman ”Eevan”, jota hän hallitsee henkisen ylemmyytensä turvin. Oppineita ihmisiä yli kaiken kunnioittava Eeva Koljonen ei vastusta työnantajansa vierailuja keittiön puolella, mutta rakkauden puute saa naisen lopulta sanoutumaan irti työstään.

Vaimon ruumiillinen kurittaminen, johon usein on liittynyt osana raiskaus, on kuulunut miehen patriarkaalisiin oikeuksiin (Nenola 1990, 460—461). Paulan lähdön jälkeen maisteri Lassilakin pahoittelee aikaisempaa helläkäisyyttään. Käsitys miehen oikeuksista ja velvollisuuksista on samansävyinen kuin Nietzschen usein siteeratuissa lauseissa, ettei naisten luokse mennessä pidä unohtaa ruoskaa (vrt. Nietzsche 1981, 56):

Jos mistä itseäni ikäni syytän, niin siitä, etten sinua koskaan pieksänyt. Suomias sinua piti, vain kepakkoa tarvitsit. Jos sen armon päivän näen, että sinut tapaan, et pääse pehmittämättä. Punaiset juovat hienossa ihossa! Olisinpa kiinnittänyt sinut remelillä sänkyyn ja ruoskinut kerran viikossa, niin olisin iloinen mies nyt. (RI 93.)

Monien Uurron kuvaamien miesten dualistiseen ajattelutapaan kuuluu naisen ymmärtäminen kehona, joka on luotu miehen tarpeiden tyydyttämistä varten. *Ruumiin ikävä* -romaanin arkkitehti Eric Thorpe nauttii valloittamisesta mutta ei sukupuoli-suhteen jälkeen enää kykene rakastamaan ja kunnioittamaan naista: ”Jos ne edes kuolisivat kuin perhonen päivänsä jälkeen! Ei tule mitään. Hän ei voi rakastaa yhtäkään naista yhtä yötä kauemmin, ei yhtäkään.” (RI 75.)

Tyydyttävän seksuaalisen ja henkisen suhteen solmiminen samaan naiseen on ihanne. Thorpe ei kuitenkaan pidä mahdollisena sen toteutumista, kuten ei Niilo Vasallikaan Uurron *Rakkaus ja pelko* -romaanissa (1936). Tällainen kahtiajakoisuus oli myös Freudin oppien lähtökohtana. Omistumoraalin pohjalle rakentuva porvarillinen avioliitto edellytti vaimolta seksuaalista kylmyyttä. Valloituksen ja antautumisen jälkeen naisten tehtävä oli synnyttää lapsia ja hoitaa taloutta. Aistillisuus ja seksuaalinen aktiviteetti kuului kurtisaaneille, joiden luona miehet kävivät (Ks. Fromm 1980, 16.) Rajojen rikkominen ei ollut suotavaa. Paula Lassila, joka seksuaalisen halunsa ajamana on jättänyt ensimmäisen miehensä, saa tältä äärimmäisen tuomion:

Nainen, sinä saatana. Tiikeri karitsan puvussa. Pinnalta laupias, sisältä julminta petosta täynnä. Hunajainen ja makea, puhdas kuin taivaasta ensikertaa maan päälle lentänyt enkeli, ruumiissa ainainen poltto ja kihelmä. Kopissa sinut pitäisi kasvattaa, ja kun olet yhden lapsen synnyttänyt ja siinä tehtäväsi täyttänyt, joutaisit tapettavaksi — — . (RI 122.)

Aistilliset naiset eivät älyllisyydessä vedä vertoja miehille, jotka käyvät heidän luonaan tyydyttämässä ”eläintä itsessään”. Sen sijaan henki-

seen kumppanuuteen kykenevät naiset eivät yleensä kiinnosta miehiä fyysisesti. Jälkimmäisessä tapauksessa miehet eivät kenties saa ihailua, joka takaisi heille ylemmyden myös seksuaalielämän alueella. Eric Thorpe ja samoin Niilo Vasalli kärsivät kuitenkin tästä persoonallisuuttaan raastavasta kaksinaisuudesta. Se näkyy myös Vasallin kirjoituksissa. Mies pohtii jopa, pääsisikö hän artikkeleissaan piinallisesta kaksinaisuudesta, mikäli hänen suhtautumisensa naiseen muuttuisi. Näiden miesten dualistisessa ajattelussa on kyynisyydessään ja elämän halveksunnassaan nietzscheläisiä, nihilistisiä piirteitä. Maailmassa ei ole mitään niin arvokasta, että sen puolesta kannattaisi taistella. Elämä on pelkkää kärsimystä kärsimisen vuoksi, ei sen tähden, että kärsimyksellä jotain saavutettaisiin.

Urron kuvaamia nuoria naisia, kuten *Ruumiin ikävän* Paulaa ja *Rakkaus ja pelko* -romaanin Kaarina Pallasta tai *Ruumiin viisauden* Siiri Halavaa, sen sijaan yhdistää eräänlainen nietzscheläissävyinen traaginen optimismi, tinkimättömyys tuhoutumisen ja kuoleman uhallakin (vrt. Sarajas 1961, 101). Aviorikoksen tehneen Paulan tavassa määrittellä moraalinsa rajat on samoin nietzscheläinen vivahde: ”Onko tämä rikos? Olkoon, silloin en tunne, en pelkää rikoksia — —. En ole syntisempi kuin Neitsyt Maria.” (RI 82—83.) Naiselta puuttuu tunne omasta syyllisyydestä, joka patriarkalisessa kulttuurissa kuuluu keskeisiin elämänongelmiin. *Villit henget* -teoksessa vaikutelmaa yli-ihmismoraalista vahvistaa arkkitehti Thorpen näkemys, että Paulan sanat osoittavat tämän kohonneen ”tasolle, jolla ovat kaikkein korkeimmalle kehittyneet ihmiset” (VH 60).

Vaikka asialla ei olisikaan suoranaisesti tekemistä yli-ihmisyyskannan kanssa, oli nietzscheläinen ajattelu joka tapauksessa sitä ”älyllistä ilma-
piiriä”, josta 1900-luvun alun intellektuelli muodosti maailmankuvansa. Nietzschen psykologiset näkemykset olivat vastareaktio suppeassa mielessä idealistiselle, spiritualistiselle ja dualistiselle ihmiskuvalle. (Kunnas 1981, 28, 57.)

3. Tiedostamattoman hetteiköissä

Nietzsche paljasti myös sielunelämän dynaamisen luonteen jo ennen tieteellisen psykologian vakiintumista ja etsi ihmispsyken alkuperää sen animaalisista kerroksista. Tästä huolimatta freudilaiset käsitykset seksuaalisuudesta ja psykoanalyysi merkitsivät ruumiin löytymistä aivan uudella tavalla. Nietzschen ja Freudin välisenä erona on pidetty sitä, että Freudille eroottinen vaisto on primääri mutta Nietzsche vain yksi valantahdon ilmenemismuodoista. (Kunnas 1981, 58, 62, 69.)

Freudilainen diskurssi luontui hyvin Uurron käsittelemiin aiheisiin, vaikka ”uusi psykologia” on syytä nähdä kirjailijan tuotannossa laajemmin kiinnostuksena sielunvoimien dynamiikkaa kohtaan. Kirjoittelu ja polemiikki psykoanalyysin ympärillä oli 1930-luvulle tultaessa Suomessa lisääntynyt niin, että alkeistietoja asiasta voitiin pitää yleissivistykseen kuuluvana (ks. Ihanus 1988, 127). Jo Uurron 1930- ja 1940-luvun teoksissa voi havaita freudilaisia painotuksia, mutta vasta *Ruumiin ikävä* -teoksen uudistettu laitos *Villit henget* varmistaa psykoanalyysin oppien olleen kirjailijalle tuttuja. Tästä sopii esimerkiksi maisteri Lassilan pohdinta käyttäytymisensä syistä:

Hän totesi, että se tuli syvältä, nousi alemmaa ruumiista. Se ei ollut aivojen tuotetta. — — Mistä osasta hermostoa se siis tuli? Hän päätteli että se tuli ehkä siitä osasta, jota nimitetään solar pleksus ja joka toimii tahdosta riippumatta. — — Hänen tahtonsa oli silloin olematon, poissa, ja hänen järkensä ja tuntosensa olivat kadonneet, ja kaikki, mitä hän tarkoitti sanalla: ’minä’ — oli kuin olemattomiin mennyttä. Oli vain se henki, joka villissä vihassa kirosi pahantekijäänsä, ja ylin osa ruumiista oli kuin sähkölläkäypä kone, joka teki sitä, mitä se pani tekemään. (VH 89.)

Viittaus tiedostamattomien voimien osuuteen ihmisen käyttäytymisessä löytyy selkiytymättömämpänä jo *Ruumiin ikävä* -romaanista, jossa miehen käyttäytymistä selitetään: ”Tässä tilassa mitkään ajatukset eivät ole hänen omiaan, ne kulkevat välähdyksenä jossakin ylitse — — aivoissa ne eivät synny.” (RI 367). Arkkitehti Thorpen naisinhon liittyvien oidipuskompleksien piirteiden voi niin ikään katsoa liittyvän psykoanalyysin oppeihin.

Uurto ymmärtää ihmispsykyen freudilaisittain vertikaalisena rakennelmana, jonka syvyyksissä vaikuttavilla tiedostamattomilla voimilla on yksilön käyttäytymisessä suuri merkitys. ”Se” on Uurron näkemyksen mukaan — samoin kuin psykoanalyysia Suomessa 1930-luvulla tunnetuksi tehneen T. Vaaskiven Freud-tulkinnossa — määräävässä asemassa saaden ihmiset toimimaan koneiden lailla mekaanisesti (vrt. Rantala 1988, 169—170).

Maisteri Lassilan syyllistymisen entisen vaimonsa raiskaukseen voi *Villit henget* -teoksessa tulkita myös atavismia koskevien perinnöllisyyspsykologian näkemysten pohjalta. Ihmisissä kuten kansoissakin voi puhjeta äkillisesti raakalaismaisia luonnonvaistoja sivistyneen kuoren alta. Kyse oli perinnöllisyyden selittämästä muinaisuuden palautumisesta, perinnöstä kaukaisilta esivanhemmilta, joiden ominaisuudet olivat piilevinä ihmisen olemuksen juurissa. (Ks. Sarajas 1962, 198—199, 201.)

Naisen seksuaalisen halun kuvaaminen oli epäilemättä yhtenä syynä siihen, että Iris Uurto joutui idealistis-konservatiivisten piirien silmäti-

kuksi 1930-luvun taide- ja moraalikiistoissa. Vuosisadan uusien henkisten virtausten myötä syntynyt uudenlainen käsitys pelottavasta naisellisesta intohimosta oli vastakkainen viktoriaanisen ajan näkemyksille naisen essentiaalisesta intohimottomuudesta. Freudin opeilla oli tärkeä merkitys intohimon perustan uudenlaisessa käsittämisessä. (Gilbert—Gubar 1988, 34—35.) Näin siitäkin huolimatta, että näkemys naisen seksualiteetista on ollut kiistanalaisimpia puolia miehisen kehityksen ympärille rakentuvassa freudilaisessa teoriassa. Libidon hallitsevuuden tähdentäminen ja sen ymmärtäminen biologis-psykkisenä ilmiönä edustivat joka tapauksessa uutta näkemistä. (Esim. Taipale—Leppo 1971, 10—11.) Sen seurausta oli ruumiin merkityksen yleinen korostuminen. Uurto kuvaa romaaneissaan, kuinka sekä miehet että naiset ovat yhtä lailla tiedostamattomien viettiensä alaisia ja menettäessään harkintansa tekevät mielettömiä tekoja. Näen tämän keinona patriarkaalisten käytäntöjen kyseenalaistamiseen.

4. Ruumiin ja tilan kokemus

Ruumiin ensisijaisuus henkeen verrattuna on kiistaton jo *Ruumiin ikävä* -romaanissa, jossa Paula Lassila saa fyysisen olemuksensa kautta myös tunteen itseystään:

Vartalo kuului solakkana, sen viivat ikäänkuin heilahtelivat vedessä. Siinä hän houkuttautui sivelemään lanteitaan, rintojaan, sydänalaansa ja tunsii salaista iloa siitä. Miten rakas, nuori on ruumis! Jumalallinen, puhdas, kaunis. Liha — vielä verevä ja kiinteä, ei veltto ja kutistunut. Henki, sielu, ajatukset, kulta — eivät ne korvaa nuorta ruumista. — — Rakastan omaa ruumistani. (RI 54.)

Hoikan poikatyttömainen vartalo oli muodinmukainen 1920-luvulla. Iris Uurto suorastaan alleviivaa kuvaamiensa nuorten naisten solakkuutta. Vastenmielisyys rasvaista ruokaa kohtaan ja hedelmien himo toistuu Paula Lassilan lisäksi esimerkiksi Kaarina Pallaksen ja Lea Aron kohdalla. *Ruumiin ikävän* naispäähenkilön inhossa kaikkea rasvaista kohtaan on lähes anorektisia piirteitä. Paula haluaisi vain hedelmiä, mutta maisteri Lassila tahtoo syödä rasvaista lihaa. Tässä vastakohtaisuudessa voi nähdä myös naisen ruumiillisen kapinan patriarkaattia vastaan. Esimerkiksi Susan Bordo on korostaessaan ruumista foucaultlaisittain sosiaalisen kontrollin paikkana pitänyt anorektiaa naisen tiedostamattoman protestin ruumiillistumana (ks. Bordo 1989, passim). Ajatusta naisen syömähäiriöstä fyysisenä kapinana on mahdollista soveltaa myös Alvina Bromsiin, jolla *Villit henget* -romaanissa ilmenee bulimian

piirteitä. Voidaan ajatella, että tällä miehiä panettelevalla naisella on ongelmia seksuaalielämän alueella. Ruokaa ahmimalla nainen täyttää sisäistä tyhjyyden tunnettaan.

Identiteettiin, haluun ja feminiinisyyteen kuuluvia käsityksiä kontrolloidaan myös tilan kautta (esim. Bordo 1989, 14). *Ruumiin ikävässä* erilaiset huoneet paljastavat patriarkaalisen näkemyksen naisen sosiaalisesta identiteetistä. Paulan huoneiksi osoittautuvat heti romaanin alussa keittiö ja makuuhuone. Niiden epäjärjestys viittaa naisen olemuksen kaaoksellisuuteen, jonka vastakohtana miehen työhuoneessa vallitsee erinomainen järjestys. Kirjailija järkyttää kuitenkin kaaos—järjestys-dikotomiaan implisiittisesti sisältyvää valtasuhdetta kuvatesaan, miten Paula Lassila tunkeutuu aviomiehen alueelle. Nainen levittelee lupaa kysymättä pyykin kuivumaan tuolien selkämyksille ja ahdistaa miehen kiusaantuneena huoneen nurkkaan. Thorpen taloudessa makuuhuone on edelleen Paulan valtakuntaa, jonne mies menee vain luvan saatuaan. *Villit henget* -teoksessa patriarkaalinen käsitys naisesta seksuaaliobjektina, kantaäitinä ja tuottajana korostuu, sillä miehen käynti makuuhuoneessa tähtää ainoastaan perillisen saamiseen. Myöhemmissä Urron romaaneissa nuoria naisia ei enää määritellä tilan kautta. He saattavat olla suorastaan kodittomia kuten *Rakkaus ja pelko* -romaanin Kaarina Pallas, joka kiertää alivuokralaisasunnosta toiseen.

Perinteiset kotiaskareet eivät liioin tarjoa elämänsisältöä nuoren polven naisille, jotka pitävät niitä henkistä työtä vähempiarvoisina. Lea Aron ja Kaarina Pallaksen tulevaisuudentoiveisiin sisältyy epämääräisiä haaveita taiteilijan ammatista. *Ruumiin ikävän* Paulakaan ei toisessa avioliitossaan joudu enää keittiöön vaan voi kehittää musikaalisia lahjojaan. Kuvaus tappavasta tahmaisuu den tunnusta, joka siivotessa leviää koko ruumiiseen, antaa inhorealistic kuvan vaimon pyhäksi tehtäväksi määrätystä kamppailusta pölyä vastaan:

Poskia peitti kuin harmaja seitti, tiheä ja tukehuttava, ei yksikään ihohuokonen voinut hegittää sen alla. Hän ei ajatellut mitään, tunsi vain sen omituisen rasvaisuuden itsessään, joka lisääntyi ja paksuni, teki hänet tasaiseksi ja kuolleeksi. Kädet tekivät koneellisesti työtään, kiillottivat pöydän hyvin hitaassa tahdissa, hankasivat edestakaisin. (RI 16.)

Kotityön ja henkisen työn vastakkainasettelussa Uurto muistuttaa esimerkiksi Simone de Beauvoiria, jonka mukaan toisen määrittelemiin tehtäviin pakotetulla perheenäidillä ei ole edellytyksiä transsendentiksi subjektiksi. Luovaa kirjoittamista de Beauvoir sen sijaan pitää tietoisuuden transsendenttina toimintana. (Vrt. Reuter 1989, 106—108.) Äitiyteen liittyvissä käsityksissään Iris Uurto kuitenkin poikkeaa de Beau-

voirista, jonka mukaan sikiö estää raskaana olevaa naista olemasta vapaa subjekti (ks. Reuter 1989, 102, 109).

Uurron *Rakkaus ja pelko* -romaanissa raskaus ja kysymys abortista muodostuvat ratkaiseviksi Kaarina Pallaksen itsenäistymisen kannalta. Tuossa tilanteessa nainen joutuu ottamaan vastuun omasta itsestään ja ruumiissaan kehittyvästä lapsesta. Ahdistuksessaan Kaarina käpertyy itsekin sikiöasentoon kuin etsien turvaa äidin kohdusta. Klassisen psykoanalyttisen näkemyksen mukaan äidistä erkanemista pidetään oman identiteetin löytämisen edellytyksenä, mutta tilanteen voi nähdä toisinkin. Kuva raskaana olevasta naisesta, joka vetäytyy sikiöasentoon, muistuttaa *mise en abyme* -rakennetta. Nainen liittyy siinä sekä ”äitiinä” että ”lapsena” sukupolvien ketjuun ja saa tästä yhteydestä voimaa vaikean aborttipäätöksen tekemiseen. *Ruumiin viisaus* -romaanissa konkreettisen lapsen syntyminen on tärkeä askel Lea Aron sisäiseen uudestisyntymiseen (vrt. Korte 1988, 121): ”Jotain tapahtui — — hänen sielulleen, jotain hyvin ihmeellistä: — — Synnytyksen ihme oli siinä, että hänen sielunsa tunsii olevansa kotona samassa maailmassa, jossa ennen oli ollut orpo.” (RV 220—221.) Äitiys vahvistaa kiistatta naisen itseidentiteettiä.

Raiskattu Paula Thorpe kuolee *Ruumiin ikävä* -romaanissa synnytettyään kuolleen lapsen, jonka isä on maisteri Lassila. *Villit henget* -teoksessa lapsi sen sijaan jää eloon ja kuoleva nainen käyttää valtaansa lupaamalla lapsen tämän oikealle isälle. Onko kuolema hinta, joka naisen on maksettava ”säädyllisen” käsikirjoituksen uhmaamisesta? Mikäli seksuaalisuutta pidetään luonnollisena osana naisen sukupuoli-identiteettiä, voi loppuratkaisussa nähdä patriarkaalisten konventioiden kyseenalaistamista (vrt. DuPlessis 1985, 4, 15—16). *Ruumiin ikävään* sisältyy myös metafora, jossa ajatukseen naisen subjektiudesta yhdistyy selvästi miehinen diskurssi: ”Nainen autossa yksinään, hieno kuva.” (RI 91). Metafora viittaa vapauteen, joka oli monelle Uurron kuvaamista naisista elämän ja kuoleman kysymys.

5. *Ruumiin viisaus ja ihmisen järki*

Uurto hahmottelee *Ruumiin viisaus* -romaanissa keskeistä ruumiillisuuteen liittyvää katsomustaan useista näkökulmista. Siiri Halavan kohdalla asetetaan vastakkain ihmisen järki ja luonnon nerous. Tämä matemaatikkonero luottaa järkensä suomaan ylemmyyteen eikä kuuntele vaistojensa ääntä. Hän pyrkii rakkaussuhteessa ottamaan miehisen position määritelläkseen siten naisen ja miehen välisen subjekti—objek-

ti-suhteen uudelleen. Urron mukaan ihminen rakastuessaan järjellään rakastuu vain osalla ruumistaan, sillä aivot ovat hyvin pieni kotelo ihmisessä. Rakkaus on kuitenkin aina kokonaisten ihmisten suhde, ei pelkkä aivojen suhde. Siiri Halavalle itsemurha on looginen ratkaisu, sillä Urron mukaan vaistojaan vastaan toimiva ihminen on tuhoon tuomittu. Samoin esimerkiksi Nietzsche aikanaan tähdensi, että ”ihmisen on seurattava itsessään kaikkea sitä, mikä on vaistonvaraista luontoa”. Luonnollisten vaistojen tukahduttaminen johtaa vääjäämättä henkiseen tasapainottomuuteen, ahdistukseen ja turhautumiin. (Ks. Kunnas 1981, 139—140.)

Uurto painottaa ruumiin ja järjen keskinäistä suhdetta samalla tavoin kuin Nietzsche, jonka mukaan ”ruumis on suuri järki” ja ihmisen ”pieni järki” eli henki on vain sen työväline (ks. Nietzsche 1981, 28). Lauri Viljanen lienee *ruumiin viisaus* -termin yhteydessä aivan oikein viitannut nietscheläiseen alkuperään, vaikka hän johtaakin käsitteen omasta Nietzsche-esseestään (Lappalainen 1993, 205). Käsitys luonnossa piilevästä ehdottomasta viisaudesta ei silti ollut vieras muillekaan elämäntilosofoille. Esimerkiksi Schopenhauer on korostanut, ettei luonto koskaan valehtele. (Vrt. Schopenhauer 1991, 30, 33.) Samanlainen ehdottomuus sisältyy Urron ruumiin viisauden oppiin:

Niin on ruumis ja ihminen kokonaisuudessaan myöskin suurempi neroudessa kuin sen järkevin osa, aivot, yksinään. Ja ruumiin nerous liittyy sen alkuperään, luontoon, se on luonnonneroutta. — — Kaikkeus on nerokas yksin, ja ihminen on nerokas vain sikäli, mitä hän tajuaa kaikkeudesta . . . ja ruumis on lähemmässä ja välittömämmässä yhteydessä sinne. (RV 326—327.)

Schopenhauerin ajatus siitäkin, ettei elävä olento kuolemassa häviää vaan jatkaa elämäänsä luonnon kiertokulussa (Schopenhauer 1991, 31), sopii uurtolaiseen ajatukseen sukupolvien ketjusta, jossa muisto ja tieto koko suvun kehityksestä ja kokemuksesta siirtyy polvesta toiseen. Harmoninen rakkaussuhdekin on mahdollinen, koska ihmisillä on ruumiissaan perittyinä kokemuksena muisto esivanhempiensa täysin onnellisesta rakkauselämästä paratiisiin ajoista lähtien. Unelma ehystä rakkausonnesta löytyy jo *Ruumiin ikävä* -romaanista, mutta siihen palataan *Ruumiin viisaudessa*:

Luonnonlakien mukaan molemmat rakastavat tuntevat sitä ihanaa hurmiota, joka saa heidät syvimmin yhteisinä hetkinään yhtymään kokonaan yhdeksi. He tuntevat pakollista, ylivaltaa, heistä itsestään ja heidän tahdostaan tai älystään riippumatonta hurmiota, jonka opastamina pyrkivät arastellen lähelle toisiaan, vielä lähemmä ja siten yhtymään täydellisesti. (RV 328.)

Ideaalinen parisuhde merkitsee sitä, että kumpikin osapuoli pyrkii sovittamaan yhteen läheisyyden toiveensa ja itsenäisyyden tarpeensa. Tällaista tilaa voisi kuvata Evelyn Fox Kellerin käsitteellä ”dynaaminen itsenäisyys”, jossa ihminen omasta subjektiudestaan tietoisena kestää ajoittaisen rajojen hämärtyksen itsen ja toisen välillä. Hän voi kokea läheisyyden ja sulautua toiseen silti kadottamatta itseään. (Ks. Keller 1988, 107—108.)

Ruumiin viisautta koskevissa käsityksissään Iris Uurto otti kantaa aikansa kulttuuriprobleemiin. Korostamalla ruumiin merkitystä hän kyseenalaisti dualistiseen ajatteluun liittyviä arvojärjestelmiä, joiden mukaan ”nainen” oli osana luontoa mielletty valloitettavaksi ja ”henkeä” alempiarvoiseksi. Uurto näkee totuuden silti polaarisenä sivistyksen ja vaiston, kulttuurin ja vietin suhteena, jollaista vastakkaisuutta on pidetty myös psykoanalyysin oppisysteemiin sisäänrakennettuna suurena konfrontaationa (ks. Rantala 1988, 168). Hän esittää kuitenkin, että viisautta on oman ruumiinsa vaistojen kuunteleminen. Tällaiseen näkemykseen sisältyy implisiittisesti henkisen ja ruumiillisen synteesi, joka mahdollistaa naisen subjektiuden. *Ruumiin viisaus* -romaanissa Lea Aro tiedostaa miehensä kuoleman jälkeen ristiriidan muiden odotusten ja oman itseidentiteetinsä välillä. Oivaltaessaan omat henkisen kasvun mahdollisuutensa hän kieltäytyy suostumasta siihen, mitä ympäristö surevalta leskeltä odottaa. Vain subjektiudestaan varma nainen saattaa miehensä ruumiin vierellä sanoa olevansa mielettömän onnellinen.

LÄHTEET

Tutkimuskohteet

- RI = UURTO, IRIS 1930: *Ruumiin ikävä*. Romaani. Helsinki.
 RV = UURTO, IRIS 1942: *Ruumiin viisaus*. Romaani. Helsinki.
 VH = UURTO, IRIS 1965: *Villit henget. Valitut teokset I*. Keuruu.

Muut lähteet

- BORDO, SUSAN R. 1989: The Body and the Reproduction of Femininity: A Feminist Appropriation of Foucault. *Gender/Body/Knowledge. Feminist Reconstructions of Being and Knowing*. Edited by ALISON M. JAGGAR and SUSAN R. BORDO. New Brunswick and London.
 DUPLESSIS, RACHEL BLAU 1985: *Writing beyond the Ending. Narrative Strategies of Twentieth-Century Women Writers*. Bloomington.
 FROMM, ERICH 1980: *Freud ja freudilaisuus*. Rauma.

- GILBERT, SANDRA M. — GUBAR, SUSAN 1988: *No Man's Land. The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century. Volume I. The War of the Words*. New Haven and London.
- IHANUS, JUHANI 1988: Psykoanalyysin alkuvaiheita Suomessa. Psykoanalyysi ja suomalainen kulttuurikeskustelu ennen toista maailmansotaa. *Suomalaisen psykologian varhaisia muotoja ja muunnelmia*. Toim. JOUKO AHO. Oulun yliopiston historian laitoksen julkaisuja. No. 3. Oulu.
- KELLER, EVELYN FOX 1988: *Tieteen sisarpuoli. Pohdintoja sukupuolesta ja tieteestä*. Suom. PIA SIVENIUS. Jyväskylä.
- KORTE, IRMA 1988: *Nainen ja myyttinen nainen*. Helsinki.
- /KOSKIMIES, RAFAEL =/ R. K. 6.12.1930: Uutta kertomakirjallisuutta. *Uusi Suomi*.
- KUNNAS, TARMO 1981: *Nietzsche — Zarathustran varjo*. Keuruu.
- LAPPALAINEN, PÄIVI 1993: *Elämä ja teokset. Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääri-vojo*. Jyväskylä.
- LEVENSON, MICHAEL 1991: *Modernism and the fate of individuality. Character and novelistic form from Conrad to Woolf*. Cambridge.
- NENOLA, AILI 1990: Kuolema kohtaa naisen. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Toim. KARI IMMONEN. Keuruu.
- NIETZSCHE, FRIEDRICH 1989 (1882): *Iloinen tiede*. Suom. J. A. HOLLO. Keuruu.
- 1981 (1883—92): *Näin puhui Zarathustra*. Suom. J. A. HOLLO. Keuruu.
- NÄRE, SARI 1989: Naisen salattu tieto. *Naisen tieto*. Toim. SARA HEINÄMAA. Juva.
- PAAVOLAINEN, OLAVI 1961 (1932): *Suursiivous eli kirjallisessa lastenkarimissa. Valitut teokset I*. Helsinki.
- RANTALA, JUHANI 1988: Vietti, kulttuuri ja piilotajunta. Tatu Vaaskiven psykoanalyysireseptiöstä. *Suomalaisen psykologian varhaisia muotoja ja muunnelmia*. Toim. JOUKO AHO. Oulun yliopiston historian laitoksen julkaisuja. No. 3. Oulu.
- REUTER, MARTINA 1989: Vangittu vai vapaa: Simone de Beauvoirin näkemykset naisen ruumiista. *Naisen tieto*. Toim. SARA HEINÄMAA. Juva.
- ROLIN, KRISTIINA 1989: Kuinka naiset lukevat filosofiaa? *Naisen tieto*. Toim. SARA HEINÄMAA. Juva.
- RUOTSALAINEN, RITVA 1989: Subjekti, jota ei ole. *Naisen tieto*. Toim. SARA HEINÄMAA. Juva.
- SAARILUOMA, LIISA 1989: *Muuttuva romaani. Johdatus individualistisen lajin historiaan*. Hämeenlinna.
- SARAJAS, ANNAMARI 1961: *Elämän meri. Tutkielmia uusromantiikan kirjallisista aatteista*. Porvoo.
- 1962: *Viimeiset romantikot. Kirjallisuuden aatteiden vaihtelua 1880-luvun jälkeen*. Porvoo.
- SCHOPENHAUER, ARTHUR 1991: *Kuolema ja kuolematon*. Suom. EINO KAILA. Hämeenlinna.
- TAIPALE, VAPPU — LEPPÖ, KIMMO 1971: Tekijästä ja teoksesta. SIGMUND FREUD, *Seksuaaliteoria*. Suom. ERKKI PURANEN. Jyväskylä.
- VUOLA, ELINA 1992: Neitsyt Maria naisideaalina. Feminististä kritiikkiä ja uudelleentulkintoja. *Naistutkimus* 3/1992.

ULLA-MAIJA JUUTILA: *Sexuality, the body and the female identity in the novels of Iris Uurto*

Iris Uurto began her career as a novelist in 1930. From her earliest works, she drew attention by her treatment of sexuality and the body. She took part in the European debate over the problem of dualism of body and mind. In her emphasis on the importance of physical experience as the basis of the individual's sense of identity, Uurto is part of the vitalistic tradition in European culture. On the other hand, links with the views of such philosophers as Nietzsche and Schopenhauer, or with Freudian ideas, are also not absent from her work. In the article, I examine the theme of mind/body dualism in terms of corporeality, sexuality and the female identity. I discuss primarily Uurto's first novel, *Ruumiin ikävä* ('The longing of the body'; 1930), and her most important work, *Ruumiin viisaus* ('The wisdom of the body'; 1942).

It is through the body that the young women depicted by Uurto achieve a sense of their own self. In the patriarchal society, however, the feminine social identity has traditionally been characterized by a denial of sexuality. Through her corporeality and sexuality, the woman has been seen as identified with sin, and with nature as opposed to culture. In emphasizing the importance of the body, Uurto implicitly rejects such dualistically oriented hierarchies of values. Her female characters refuse to feel guilt because of their sexual desires. In becoming an individual, the woman has to become aware of the conflict between her own views and the commonly prevailing ones. In her doctrine of the 'wisdom of the body', Uurto stresses the idea that wisdom is instinctual knowledge. Implicit in this view is a synthesis of body and mind.

